

ĐỀ XUẤT QUY TRÌNH HƯỚNG DẪN HỌC SINH CHỌN ĐỀ TÀI VIẾT TRONG DẠY HỌC VIẾT VĂN Ở TRƯỜNG PHỔ THÔNG

Lê Thúy Hằng,
Phan Thị Khánh Linh,
Lưu Thị Trường Giang⁺

Trường Sư phạm - Trường Đại học Vinh
⁺Tác giả liên hệ • Email: giangluu793776@gmail.com

Article history

Received: 04/9/2024
Accepted: 16/10/2024
Published: 05/12/2024

Keywords

Choose a writing topic, writing instructions, writing activities, teach writing

ABSTRACT

In the process of teaching Literature at the high school level, choosing writing topics is a crucial part of developing students' writing skills. However, in the current context at high schools, guiding students in choosing writing topics has not been implemented flexibly and still falls short of competence developing objectives of the 2018 General Education Curriculum (GEC). This article researches principles, measures, and procedures for facilitating students in choosing writing topics to maximize their creativity, initiative, and proactivity in developing writing skills according to the 2018 GEC. Choosing writing topics not only helps learners collaborate to solve problems and develop creative ideas but also optimizes their independent thinking abilities, creating a positive learning environment that fosters self-reliance and self-study skills.

1. Mở đầu

Chương trình giáo dục phổ thông (CTGDPT) môn Ngữ văn 2018 được xây dựng theo hướng mở, coi trọng tính tích cực, chủ động của HS, không quy định chi tiết về nội dung dạy và học mà chủ yếu hướng tới yêu cầu cần đạt về phẩm chất, năng lực. Trong đó, yêu cầu đối với hoạt động viết là: “Viết được văn bản đúng quy trình, bảo đảm các bước đã được hình thành và rèn luyện ở các lớp trước” (Bộ GD-ĐT, 2018). Chọn đề tài viết là công đoạn đầu tiên của hoạt động thực hành viết nhưng lại đóng vai trò tiên quyết, một mặt đáp ứng yêu cầu về kiểu văn bản viết, mặt khác vừa phát huy được tính sáng tạo của HS.

Trên thế giới đã có nhiều công trình nghiên cứu về dạy học viết. Phần lớn các tác giả đều tập trung làm rõ bản chất, quy trình và đề xuất một số phương pháp dạy học, đánh giá trong dạy học viết. Nghiên cứu của Crawford và cộng sự (2005, tr 111-113) đã đề cập đến việc sử dụng kỹ thuật truy vấn I-Search vào trong dạy viết gồm 6 bước: (1) HS đặt câu hỏi về một chủ đề; (2) HS lập kế hoạch nghiên cứu; (3) HS thu thập và ghi chép thông tin; (4) HS viết bài; (5) HS trình bày bài viết; (6) Đánh giá bài viết. Tương tự, Graham và cộng sự (2016, tr 2) đã nêu tầm quan trọng của viết cũng như đề xuất một số chiến lược dạy học viết: “*dạy rõ ràng chiến lược viết phù hợp, sử dụng mô hình - thực hành - phản ánh chu trình giảng dạy để giảng dạy các chiến lược viết, tích hợp viết và đọc để nhấn mạnh các tính năng chính của văn bản, sử dụng đánh giá các bài viết của HS để làm cơ sở cho việc giảng dạy và phản hồi*”. Cũng bàn về phương pháp dạy học viết, Couzijn và Rijlaarsdam (2005) khẳng định giai đoạn quan trọng trong việc học viết ở mọi lứa tuổi là học viết bằng cách quan sát, đánh giá các quá trình liên quan: quá trình viết, quá trình đọc hoặc quá trình giao tiếp giữa người viết và người đọc.

Ở Việt Nam những năm gần đây, dạy học viết văn trở thành một trong những vấn đề được giới nghiên cứu quan tâm. Lê Thị Ngọc Chi (2021, tr 195) xác định rõ các bước mà người học cần được trải nghiệm trong tiến trình viết, bao gồm: “*chuẩn bị trước khi viết, tìm ý và lập dàn ý, viết bài, xem lại, chỉnh sửa và rút kinh nghiệm*”. Trong nghiên cứu của mình, Đỗ Thị Thu Hương (2021, tr 62) khẳng định CTGDPT 2018 đi theo phương pháp dạy viết theo tiến trình gồm các bước: “*Bước 1: Giới thiệu kiểu bài; Bước 2: Hướng dẫn HS tìm hiểu yêu cầu đối với kiểu bài cần viết; Bước 3: Hướng dẫn HS đọc và phân tích kiểu bài tham khảo; Bước 4: Tổ chức cho học viết theo trình tự: trước khi viết, thực hành viết, chỉnh sửa bài viết; Bước 5: Chấm bài, trả bài*”. Một số công trình đề cập đến tính mở của đề tài viết và việc lựa chọn đề tài viết. Cụ thể, Nguyễn Thành Thi và cộng sự (n.d.) khẳng định, một trong những phương pháp giúp tạo sự hứng thú cho HS trong quá trình viết chính là việc “*GV khuyến khích HS suy nghĩ tự chọn đề tài/vấn đề mà mỗi người quan tâm, hứng thú, mong muốn được chia sẻ*” (tr 34), “*đề tài phải có tính mở, tức là gọi ra nhiều cơ hội để HS lựa chọn*” (tr 35). Cũng như vậy, Bộ GD-ĐT (2022, tr 20) đã khẳng định: “*Đề tài do các em tự lựa chọn, miễn sao không đi chệch kiểu bài được quy định*”.

Nhìn chung, các công trình nghiên cứu, các bài viết nêu trên chủ yếu tập trung làm rõ bản chất của hoạt động viết, từ đó đề xuất quy trình, phương pháp dạy học viết. Việc hướng dẫn HS lựa chọn đề tài viết cũng được đề cập nhưng mới chỉ dừng lại ở việc bàn luận về tính “mở” của đề tài mà chưa đi sâu vào việc nghiên cứu phương pháp hướng dẫn HS chọn đề tài viết như thế nào cho đạt hiệu quả, đáp ứng được nhu cầu, sở thích, sự sáng tạo, chủ động và cá nhân hóa của HS. Bên cạnh đó, về mặt thực tiễn, sau một thời gian thực hiện CTGDPT 2018, vẫn còn nhiều GV môn Ngữ văn chưa thực sự chú ý đến việc hướng dẫn HS lựa chọn đề tài viết. Chính vì vậy, mục đích của nghiên cứu này nhằm góp phần vào việc định hướng cho người dạy và người học nguyên tắc, quy trình và phương pháp lựa chọn đề tài viết phù hợp với năng lực, phẩm chất của người học, từ đó phát huy tính chủ động, tích cực của HS trong quá trình học tập môn Ngữ văn.

2. Kết quả nghiên cứu

2.1. Một số vấn đề lý luận

2.1.1. Đề tài viết và tầm quan trọng của việc lựa chọn đề tài viết trong quá trình dạy học viết ở môn Ngữ văn.

Đề tài là “*một phạm vi nhất định của cuộc sống đã được nhận thức, lựa chọn để thể hiện trong tác phẩm*” (Phan Văn Tiến & Nguyễn Thị Hồng Hạnh, 2015, tr 20). Đề tài viết chính là một chủ đề hoặc một vấn đề cụ thể mà người viết lựa chọn để đưa ra các quan điểm, suy nghĩ, cách nhìn nhận của bản thân. Đề tài viết có thể ảnh hưởng đến sự tương tác và khả năng phát triển kỹ năng viết văn của HS. Nói cách khác, một đề tài viết hấp dẫn và phù hợp với sở thích, kiến thức của HS có thể tạo động lực, sự tương tác tích cực trong lớp học. Hơn nữa, việc chọn đề tài viết trong dạy học viết giúp HS khám phá rõ hơn về nhiều lĩnh vực khác nhau của đời sống như văn hóa, khoa học, nghệ thuật,... đồng thời khuyến khích tính tư duy phân biện, cho phép HS thể hiện cái tôi cá nhân, chủ động bộc lộ cảm xúc của mình.

2.1.2. Đặc điểm của dạy học viết trong chương trình môn Ngữ văn trung học phổ thông

Mekki (2012, tr 7) đã nêu ra 5 phương pháp dạy viết: “*Cách tiếp cận có kiểm soát đến tự do, phương pháp viết tự do, cách tiếp cận theo định hướng sản phẩm, cách tiếp cận theo định hướng quy trình, cách tiếp cận thể loại*”. Trong chương trình Ngữ văn THPT năm 2006, phương pháp dạy viết được lựa chọn là phương pháp tiếp cận theo định hướng sản phẩm. Đây là phương pháp dạy học viết quan tâm đến sản phẩm cuối cùng. Cũng theo Mekki (2012), đây là “*một cách tiếp cận truyền thống, trong đó HS tập trung nghiên cứu văn bản mẫu*” (tr 24), “*ưu tiên cho các hoạt động trong lớp mà HS được yêu cầu bắt chước, sao chép, chuyển đổi các văn bản mẫu do GV cung cấp*” (tr 20). Theo đó, trong quá trình dạy học viết đối với môn Ngữ văn theo chương trình cũ, GV cung cấp cho HS những tri thức về các dạng văn bản; HS thực hành viết dựa theo “kiểu mẫu” GV đã đưa ra; GV chấm, trả bài, nhận xét và rút kinh nghiệm. Các đề tài viết vì vậy cũng được GV lựa chọn theo kiểu mẫu nhất định, chung cho cả lớp học, thậm chí cho các lớp mà GV đó giảng dạy nhằm đáp ứng yêu cầu về chuẩn kiến thức, kỹ năng. Hệ quả của hiện tượng này là đã hạn chế sự sáng tạo của cá nhân, khiến HS không có hứng thú đối với việc rèn luyện kỹ năng viết.

CTGDPT môn Ngữ văn 2018 lựa chọn phương pháp tiếp cận theo định hướng quy trình - một “*xu hướng dạy viết mới, chủ yếu dựa vào việc xác định các bước một nhà văn trải qua trong hành vi viết*” (Mekki, 2012, tr 24), “*dựa trên nhu cầu cụ thể của từng cá nhân*” (Mekki, 2012, tr 22). Trong CTGDPT môn Ngữ văn 2018, phần viết được tách ra thành một phần riêng, sau phần Đọc, trước phần Nói và Nghe với yêu cầu là *đúng quy trình và có chủ kiến*, tức là GV phải hướng dẫn HS viết theo quy trình, đảm bảo 5 bước: “*Chuẩn bị trước khi viết (xác định đề tài, mục đích, hình thức, thu thập thông tin, tư liệu); tìm ý và lập dàn ý; viết bài; xem lại và chỉnh sửa, rút kinh nghiệm*” (Bộ GD-ĐT, 2018, tr 58), cùng với đó, HS có cơ hội phát huy được tính chủ động, tích cực, sáng tạo, thể hiện được suy nghĩ độc lập của bản thân. Phần lựa chọn đề tài thuộc bước chuẩn bị trước khi viết.

Trong các bộ sách giáo khoa (SGK) Ngữ văn THPT năm 2018, các tác giả biên soạn sách đã cụ thể hóa việc lựa chọn đề tài viết cho HS ở từng hoạt động cụ thể như phần *Chuẩn bị viết* (SGK Ngữ văn, bộ *Kết nối tri thức với cuộc sống*); phần *Bài tập* (thuộc phần *Thực hành viết*, SGK Ngữ văn, bộ *Cánh Diều*); phần *Đề bài* (SGK Ngữ văn, bộ *Chân trời sáng tạo*). Đề tài được định hướng từ chủ đề chung của phần viết. Ví dụ, ở bộ sách *Kết nối tri thức với cuộc sống*: *Viết văn bản nghị luận phân tích, đánh giá một tác phẩm truyện (Chủ đề, những nét đặc sắc về hình thức nghệ thuật)*, *Viết bài luận thuyết phục người khác từ bỏ một thói quen hay một quan niệm*, *Viết văn bản nghị luận về một vấn đề xã hội*,... Trong quá trình viết, HS chỉ cần đảm bảo được yêu cầu về kiểu văn bản, về phạm vi: về vấn đề xã hội hay văn học, hay một số khía cạnh, phương diện của đề tài,... còn đề tài viết vẫn là đề mở, HS có thể tự do lựa chọn, không bị gò bó về các vấn đề hay tác phẩm cụ thể. Đó có thể là đề tài mà HS cảm thấy hứng thú, những tác phẩm có thể chưa học, nằm ngoài SGK tùy theo sở thích, sở trường, năng lực,... Điều này vừa đảm bảo được

yêu cầu của chương trình vừa giúp HS phát huy sức sáng tạo, vừa tạo điều kiện để người học tìm hiểu thêm các vấn đề mới, đọc thêm được tác phẩm mới,... phát huy được tính chủ động, tích cực, sáng tạo của mình.

2.2. Những yêu cầu có tính nguyên tắc trong việc hướng dẫn học sinh chọn đề tài viết

Lựa chọn đề tài viết là một công đoạn rất quan trọng và cấp thiết của tiến trình dạy học viết, tuy nhiên, thực tế cho thấy: GV ít quan tâm đến việc tổ chức, hướng dẫn cho HS lựa chọn đề tài viết; vẫn còn tình trạng dạy học viết vẫn đi theo lối mòn cũ, việc GV đưa ra một đề tài chung cho toàn bộ HS vẫn còn phổ biến hay việc tổ chức, hướng dẫn HS lựa chọn đề tài chưa thật sự linh hoạt, chưa có các nguyên tắc, quy trình phù hợp. Để khắc phục những vấn đề còn tồn tại ấy, chúng tôi đề xuất một số yêu cầu mang tính nguyên tắc để hướng dẫn học sinh lựa chọn đề tài viết một cách hiệu quả hơn, đáp ứng đúng tinh thần của CTGDPT môn Ngữ văn 2018.

Adhikari (2020) đã đưa ra một Khung đề xuất để lựa chọn chủ đề “FRIENDS”, gồm 7 nguyên tắc: F - Feasible (Tính khả thi); R - Relevant (Có liên quan); I - Interesting (Hấp dẫn); E - Ethical (Đạo đức); N - Narrow (Thu hẹp); D - Discipline (Kỷ luật); S - Supervisor (Người giám sát). Vận dụng vào hoạt động hướng dẫn HS lựa chọn đề tài viết trong dạy học viết văn theo chương trình mới ở Việt Nam, chúng tôi rút ra được một số yêu cầu có tính nguyên tắc sau:

- *Bám sát yêu cầu về kiểu văn bản viết*: Vận dụng nguyên tắc N - Narrow - Thu hẹp: SGK Ngữ văn mới đáp ứng được yêu cầu về tính mở của CTGDPT môn Ngữ văn 2018, trong đó, đề tài viết cũng được biên soạn theo hướng mở. Nhóm tác giả không biên soạn vào SGK những đề tài cụ thể để người dạy và người học phải tuân theo, GV không còn là người đưa ra một đề tài cho toàn bộ HS thực hành viết mà chính HS sẽ tự do lựa chọn đề tài theo nhu cầu, sở thích, hứng thú,... của bản thân. Tuy nhiên, sự tự do đó vẫn được giới hạn trong một phạm vi nhất định. Điều đó thể hiện rất rõ ở phần nhan đề của hoạt động viết. Nhan đề này sẽ giúp GV và HS định hướng, giới hạn phạm vi đề tài viết để đáp ứng được yêu cầu cần đạt của chương trình và mục tiêu của bài học. Phần nhan đề sẽ giới hạn về kiểu bài: văn bản nghị luận hay văn bản thông tin; thể loại: truyện, thơ,...; phạm vi: một vài yếu tố nào đó trong văn học hay xã hội. Ví dụ, qua nhan đề *Viết văn bản nghị luận phân tích đánh giá một tác phẩm truyện (Chủ đề, những nét đặc sắc về hình thức nghệ thuật)* - SGK Ngữ văn 10, bộ *Kết nối tri thức với cuộc sống*, tập 1, GV hướng dẫn HS lựa chọn đề tài viết đảm bảo các yêu cầu: kiểu bài viết là văn bản nghị luận (văn học); tác phẩm lựa chọn thuộc thể loại truyện; phạm vi là chủ đề và những nét đặc sắc về hình thức nghệ thuật. Việc bám sát nhan đề của hoạt động viết rất quan trọng với những yêu cầu xuyên suốt quá trình lựa chọn đề tài và cả quy trình viết. Nó không chỉ giúp HS lựa chọn đúng hướng mà còn hỗ trợ GV trong việc kiểm định đề tài.

- *Đảm bảo thời lượng chương trình dành cho hoạt động viết*: Việc hướng dẫn HS chọn đề tài phải đảm bảo thời lượng chương trình dành cho hoạt động viết. Thời lượng giáo dục của môn Ngữ văn là 105 tiết, trong đó, dạy học viết chiếm khoảng 25%, tức mỗi hoạt động viết sẽ được tổ chức trong khoảng 2-3 tiết. GV phải có kế hoạch dạy học và cách tổ chức hướng dẫn HS chọn đề tài phù hợp với thời gian cho phép, tránh việc dành quá nhiều thời gian cho việc lựa chọn đề tài, ảnh hưởng đến những hoạt động sau của tiến trình dạy học viết.

- *Tôn trọng sự lựa chọn và sự sáng tạo của HS trong quá trình lựa chọn đề tài viết*. Vận dụng nguyên tắc I - Interesting - Hấp dẫn: GV cần tôn trọng sự sáng tạo đa dạng và cá nhân hóa của đề tài viết mà HS lựa chọn. Trong một lớp học, với mỗi người học khác nhau sẽ có nhiều đề tài khác nhau được lựa chọn - đó là sự đa dạng của tập thể. Trong mỗi HS có thể xuất hiện nhiều ý tưởng khác nhau, GV không được bác bỏ, phê bình công khai trước tập thể mà phải định hướng cho HS lựa chọn đề tài phù hợp với sở thích, năng lực của các em. Đề tài viết mà HS tự do lựa chọn có thể có nhiều sáng tạo “lạ” theo cá tính, cũng có thể đã xuất hiện nhiều trên các trang truyền thông, các bài nghiên cứu. Đề tài có thể không mới đối với những người khác nhưng chỉ cần mới đối với bản thân người học. Chỉ cần đó là chủ kiến của HS đều phải được khuyến khích thể hiện ra bằng việc viết hoặc nói, phải được lắng nghe, phân hồi và định hướng phù hợp.

- *Đảm bảo tính khoa học, khả thi*: Vận dụng nguyên tắc F - Feasible - Tính khả thi: Đề tài viết phải đảm bảo tính khoa học, khả thi. Xét về tính khoa học, nội dung đề tài viết phải dựa trên cơ sở lý luận về kiểu văn bản, đặc trưng thể loại, phạm vi, đối tượng hướng đến,... Cách diễn đạt logic, có trọng tâm và làm nổi bật được vấn đề HS hướng đến; ngôn ngữ chính xác, khoa học, phù hợp với nội dung. Tính khả thi đối với đề tài viết được thể hiện qua một số điểm sau: thứ nhất là sự phù hợp với sở thích, nguyện vọng, nhu cầu của mỗi HS; thứ hai, những tài liệu mà HS cần có thể tìm kiếm hoặc được cung cấp một cách đầy đủ hay không; thứ ba, đề tài viết HS lựa chọn có thể thực hiện trong khoảng thời gian cho phép hay không; và cuối cùng, tính khả thi phải gắn liền với tính vừa sức, khi kiểm định và cho HS phân biệt đề tài đã lựa chọn, GV phải chú ý sự phù hợp giữa đề tài viết và năng lực của mỗi HS để định hướng cho HS lựa chọn đề tài thích hợp.

2.3. Một số biện pháp hướng dẫn học sinh chọn đề tài viết

2.3.1. Giáo viên tạo điều kiện cho học sinh tự động não ý tưởng

Raimes (1983, tr 76-78) cho rằng: “Việc viết trở thành một quá trình khám phá của HS khi họ tham gia khám phá những ý tưởng mới và các hình thức ngôn ngữ mới để diễn đạt chúng. Hơn nữa, học viết được xem như một quá trình phát triển giúp HS viết, chọn đề tài và thể loại của riêng họ và viết từ kinh nghiệm hoặc quan sát của họ”. Có thể thấy rằng, điều quan trọng trong việc dạy cho HS cách chọn được đề tài viết chính là để cho các em tự động não, GV chỉ đóng vai trò là người cung cấp, hỗ trợ khi HS gặp vướng mắc. Để HS tự đưa ra ý tưởng về đề tài viết, cần cho các em viết ra giấy các suy nghĩ, quan điểm riêng và tự mình tổng hợp, xâu chuỗi các ý lại bằng những hình thức khác nhau như sơ đồ nhận, từ khóa hay thảo luận với các bạn khác trong lớp. Bước này rất quan trọng vì sẽ giúp HS sắp xếp thứ tự ý kiến, từ đó dễ dàng rút ra được chủ đề viết của mình. Sau khi HS đã hình dung ra được ý tưởng của mình, GV sẽ yêu cầu họ thiết lập đề tài nháp đầu tiên và trình bày trước lớp bằng cách ghi lên bảng hoặc diễn giải bằng ngôn ngữ nói. Tiếp theo, HS sẽ trao đổi trực tiếp với các bạn trên cương vị là một độc giả để các em nhận thức được điểm tương đồng và khác biệt giữa ý kiến của mình và của mọi người, từ đó có thể điều chỉnh đề tài viết của mình. Bản nháp sẽ được cải tiến trên cơ sở là sự góp ý và phản hồi của các bạn cùng lớp, sau đó lại một lần nữa trao đổi và nhận sự phản hồi từ phía GV.

2.3.2. Giáo viên khuyến khích học sinh thực hành sâu rộng

Trong nghiên cứu của mình, Uddin (2014, tr 125) đã khuyến nghị rằng: “GV cần định hướng về cách tiếp cận khác nhau để dạy viết ngoài những gì họ tuân theo cùng với một minh họa thực tế, về cách mỗi phương pháp tiếp cận hoạt động”. Rõ ràng, niềm tin sự phạm của một số GV về hoạt động giảng dạy chủ yếu theo quan điểm truyền thụ kiến thức sẽ tốt hơn là xây dựng kiến thức. Luu (2011) cũng đồng ý rằng, việc cung cấp các văn bản mẫu và phát triển sự hiểu biết của HS về chức năng xã hội của những văn bản này trước tiên nên được thực hiện trong quá trình dạy viết cho nhiều HS cấp thấp. Như vậy, ngoài nắm vững việc lựa chọn các định hướng xã hội, để có thể giúp HS rèn luyện kỹ năng viết cũng như chọn đề tài viết, GV nên hướng dẫn HS cách nghĩ đề tài viết một cách độc lập hay tổ chức các hoạt động hợp tác giữa các HS theo cặp hay theo nhóm. Về mặt cá nhân, GV cần giúp HS hiểu rõ các bước vận dụng kiến thức sẵn có để các em trở thành người lựa chọn đề tài viết cá nhân trong các tình huống khác nhau, kể cả trong các kì thi. Đồng thời, sự tương tác được xây dựng giữa các HS trong các lớp viết có thể mang lại kết quả sinh lợi đáng kể, giúp HS củng cố kiến thức ngôn ngữ học, hình thành nội dung và phát huy khả năng giao tiếp cũng như có thêm nguồn thông tin để lựa chọn đề tài viết phù hợp với mình.

2.3.3. Giáo viên nên đưa ra phản hồi về sự phát triển ý tưởng của học sinh khi lựa chọn đề tài viết

Có thể thấy, việc GV đưa ra những phản hồi chính xác về các ý tưởng của HS khi lựa chọn đề tài viết là một phần quan trọng không thể thiếu trong quá trình dạy học, góp phần phát triển khả năng tư duy sáng tạo của HS. Có hai hướng để cung cấp phản hồi, bao gồm tính chính xác của nội dung và khả năng phát triển ý tưởng một cách tối ưu nhất trong quá trình viết. Hướng thứ nhất, khi HS xây dựng ý tưởng của mình, nếu đề tài hay, phù hợp thì GV khích lệ và khen ngợi những ý tưởng sáng tạo và độc đáo của HS, đồng thời ghi lại những ý tưởng đó. Điều này giúp họ cảm thấy tự tin để tiếp tục phát triển ý kiến của mình. Hướng thứ hai, nếu HS đưa ra các lí lẽ nhưng nó chưa thật sự phù hợp với lứa tuổi, mục tiêu bài học thì GV hãy đề xuất các hướng tiếp cận mới, mở rộng hơn về chủ đề hoặc gợi ý các nguồn tài liệu và hay có thể khuyến khích họ nghiên cứu sâu hơn về các ý tưởng của họ, xem xét các khía cạnh khác nhau của vấn đề. Điều này giúp họ hiểu rõ hơn về chủ đề của mình một cách đa chiều hơn.

2.4. Quy trình hướng dẫn học sinh chọn đề tài viết

Quy trình hướng dẫn HS chọn đề tài viết dựa trên những căn cứ sau: mục tiêu, yêu cầu cần đạt về phẩm chất và năng lực được quy định trong CTGDPT 2018; định hướng dạy học viết môn Ngữ văn theo CTGDPT 2018; nguyên tắc hướng dẫn HS chọn đề tài viết trong dạy học Ngữ văn theo CTGDPT 2018. Dựa vào những căn cứ đã nêu trên, chúng tôi đề xuất quy trình hướng dẫn HS chọn đề tài viết trong dạy học viết văn ở trường phổ thông theo CTGDPT 2018 gồm các bước sau:

(1) GV hướng dẫn HS tìm hiểu một số yêu cầu của đề tài viết. GV dựa vào yêu cầu cần đạt của chương trình, bài học và chủ đề phân viết của từng bài học để hướng dẫn HS tìm hiểu một số yêu cầu của đề tài viết: yêu cầu kiểu loại, thể loại, phạm vi đề tài,... Ví dụ, đối với bài *Viết văn bản nghị luận phân tích, đánh giá một tác phẩm thơ* (SGK Ngữ văn lớp 10 bộ *Kết nối tri thức với cuộc sống, tập 1*): Dựa vào yêu cầu cần đạt của bài học là “Viết được một văn bản nghị luận phân tích, đánh giá chủ đề và những nét đặc sắc về nghệ thuật của một tác phẩm thơ” và dựa vào chủ đề bài học *Viết văn bản nghị luận phân tích, đánh giá một tác phẩm thơ*, GV cần hướng dẫn HS xác định được yêu cầu về kiểu loại văn bản cần viết là nghị luận; phạm vi đề tài là văn học; tác phẩm (đối tượng) lựa chọn phải thuộc thể

loại thơ, trong đó HS sẽ tập trung phân tích, đánh giá về chủ đề và những đặc sắc về nghệ thuật của tác phẩm đã chọn.

(2) *GV hướng dẫn HS xác định sở thích, năng lực bản thân.* Khác với việc GV lựa chọn đề tài viết rồi giao cho tất cả HS, việc để HS lựa chọn đề tài viết sẽ giúp các em tìm được đề tài phù hợp với sở thích, năng lực của bản thân. Tuy nhiên, để làm được điều này, trước hết, HS cần phải hiểu rõ sở trường, năng lực của bản thân mình. Trên thực tế, mỗi HS sẽ có năng lực khác nhau, khi xác định được sở thích và năng lực của mình, HS sẽ hiểu rõ vấn đề mình muốn và có thể viết. Đề tài viết được lựa chọn sẽ nói lên cá tính và suy ngẫm, quan điểm của HS trước các vấn đề trong đời sống xã hội và văn học.

Để hướng dẫn HS xác định sở thích, năng lực của bản thân, GV có thể đưa ra những câu hỏi gợi mở để các em thấy được hứng thú, khả năng của mình trước chủ đề đó. Chẳng hạn, khi hướng dẫn HS chọn đề tài trong dạy học bài *Viết văn bản nghị luận phân tích, đánh giá một tác phẩm thơ*, GV có thể cho HS trả lời các câu hỏi như: Em đã từng đọc tài liệu về các bài phân tích đánh giá tác phẩm thơ nào?; Em có hứng thú với thơ Việt Nam hay nước ngoài? Nếu là thơ Việt Nam, em thích thơ ở giai đoạn nào, chủ đề nào, tác giả nào? Bài thơ nào khiến em ấn tượng nhất?... Ngoài ra, GV nên khuyến khích HS lựa chọn những ngữ liệu ngoài SGK, chưa được học trên lớp, những vấn đề mang tính thời sự, mới mẻ, phù hợp với tâm lý lứa tuổi của người học.

(3) *GV hướng dẫn HS thu hẹp phạm vi đề tài và xác định tính khả thi của đề tài.* Bước thứ hai trong quy trình đã phần nào giúp HS thu hẹp phạm vi đề tài theo sở thích và năng lực. Cùng bài học *Viết văn bản nghị luận phân tích, đánh giá một tác phẩm thơ* như đã lấy ví dụ ở trên, GV có thể cho mỗi HS soi chiếu vào tác phẩm mình lựa chọn thông qua các câu hỏi: Khi lựa chọn phân tích, đánh giá bài thơ ấy, em thấy có phù hợp với thời gian cho phép hay không?; Bài thơ có nét đặc sắc về nội dung, nghệ thuật để phân tích hay không?... Khi trả lời được những câu hỏi trên, HS có thể thu hẹp được phạm vi đề tài trong khuôn khổ sở thích, năng lực, thời gian, tài liệu tham khảo và chất lượng của đề tài cũng như bài viết.

(4) *HS lựa chọn đề tài.* Sau khi đã hướng dẫn HS thu hẹp đề tài, GV sẽ cho HS thời gian để suy nghĩ và chọn đề tài lần thứ nhất. HS có thể chia sẻ, thảo luận với bạn bè xung quanh hay nhờ sự trợ giúp của GV đối với những vấn đề mình chưa hiểu, từ đó lựa chọn và đề xuất một số đề tài mà các em cảm thấy hứng thú, đồng thời, phù hợp với yêu cầu cần đạt và chủ đề của bài học.

(5) *GV kiểm định đề tài.* Khi đã lựa chọn được đề tài, HS có thể viết đề tài mình lựa chọn vào giấy hay vào các công cụ học tập mà GV tạo nên. GV kiểm định, phân chia thành đề tài đạt, chưa đạt và đưa ra những lý giải rõ ràng để HS có thêm kinh nghiệm trong việc lựa chọn đề tài ở bài học sau.

(6) *HS phản biện về đề tài.* Đối với những đề tài chưa đạt yêu cầu, HS có thể phản biện, nêu lên quan điểm, ý kiến cá nhân. Nếu ý kiến của HS nêu lên hợp lý và khả thi, GV sẽ hướng dẫn HS sửa đề tài theo hướng đi riêng của các em. Đối với những đề tài đạt yêu cầu, GV cũng cần có những chỉ dẫn về mức độ khả thi, hướng giải quyết để HS đưa ra quan điểm, ý kiến riêng, từ đó lựa chọn được những đề tài phù hợp nhất đối với mình.

(7) *HS tự chỉnh sửa và chốt đề tài.* Khi có định hướng của GV về những đề tài đạt và chưa đạt, HS có thể chỉnh sửa đề tài theo hướng dẫn để các đề tài đáp ứng đúng yêu cầu cần đạt của bài học, cuối cùng, lựa chọn và chốt đề tài viết để triển khai hoạt động viết.

2.5. Gợi ý/đề xuất cho học sinh một số đề tài viết trong dạy học ở trường phổ thông

Trong bài đăng *The brainy questions on Finland's only high-stakes standardized test*, Sahlberg (2014) đã đưa ra một số đề thi văn của Phần Lan như sau:

(1) “Một số chính trị gia, vận động viên và người nổi tiếng khác đã công khai hối hận và xin lỗi về những gì họ đã nói hoặc đã làm. Hãy thảo luận về ý nghĩa của lời xin lỗi và chấp nhận nó như một hành động xã hội và cá nhân.”

(2) “Cơ thể của bạn đã trở thành sở thích của bạn chưa?”

(3) “Truyền thông đang cạnh tranh giành khán giả - hậu quả sẽ ra sao?”

Có thể thấy, những đề văn trên là các câu hỏi, tình huống mang tính mở, thể hiện được sự cá nhân hóa cách trình bày quan điểm theo góc nhìn của mỗi HS. Đây thực sự là những đề tài mang tính gợi mở, thực tiễn và phù hợp với tâm lý tuổi HS mà chúng ta cần phải học tập.

Trên cơ sở những gợi mở của những đề văn trên, chúng tôi đề xuất cho HS một số đề tài viết trong dạy học viết văn ở trường phổ thông theo đúng định hướng mà CTGDPT 2018 đề ra như sau: Với bài *Viết văn bản nghị luận về một vấn đề xã hội* (SGK Ngữ văn 10, tập 2, bộ *Kết nối tri thức với cuộc sống*), GV có thể gợi ý một số đề tài như: Quyền năng của ngôn tay trong thời đại bùng nổ thông tin; Hiệu ứng đám đông - con dao hai lưỡi của xã hội hiện đại; Khoảng cách thế hệ - tấm chắn vô hình cần xóa bỏ trong gia đình; Bão Yagi và vấn đề thiên nguyện trong xã hội

hiện nay,... Với bài *Viết bài văn nghị luận phân tích, đánh giá về một tác phẩm thơ*, GV gợi mở một số đề tài như: Khu vườn tình ái trong trang thơ Xuân Diệu; Mặc cảm chia lìa trong thơ Hàn Mặc Tử; Sự hoà quyện giữa hiện đại và truyền thống trong thơ Nguyễn Bính;...

Trên đây chỉ là những đề xuất/gợi ý một số đề tài mang tính “mở” cho HS trong một bài học. Trên thực tế, đối với việc chọn đề tài viết, HS sẽ là người chủ động, độc lập, GV chỉ là người gợi mở và định hướng. Chỉ có như vậy, việc dạy học viết trong môn Ngữ văn mới phát huy được hết năng lực, phẩm chất của người học theo đúng yêu cầu của CTGDPT 2018.

3. Kết luận

Để đạt được mục tiêu phát triển năng lực viết cho HS phổ thông, việc hướng dẫn HS chọn đề tài viết đóng vai trò tiên quyết, quan trọng. Hướng dẫn HS chọn đề tài viết không chỉ giúp người học biết hợp tác để giải quyết vấn đề, phát triển ý tưởng sáng tạo mà còn tối ưu hóa khả năng tư duy độc lập, tạo ra môi trường học tập tích cực, đồng thời giúp HS phát triển kỹ năng tự chủ và tự học, cảm thấy hứng thú hơn trong quá trình nghiên cứu và viết. Từ nhận thức này, bài báo đã đề xuất những nguyên tắc, biện pháp, quy trình và gợi ý một số đề tài viết trong dạy học Ngữ văn ở trường phổ thông. Trong bối cảnh thực hiện Chương trình và SGK mới, việc hướng dẫn HS chọn đề tài để viết văn tạo được tính tích cực, đảm bảo cho GV tổ chức thuận lợi hoạt động dạy học viết, đồng thời xây dựng được các giờ dạy học viết hiệu quả, đáp ứng đúng tinh thần phát triển phẩm chất, năng lực người học của CTGDPT 2018.

Tài liệu tham khảo

- Adhikari, G. R. (2020). Strategies for selecting a research topic. *Mining Engineers' Journal*, 22(1), 28-29.
- Bộ GD-ĐT (2018). *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn* (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGDĐT ngày 26/12/2018 của Bộ trưởng Bộ GD-ĐT).
- Bộ GD-ĐT (2022). *Tài liệu bồi dưỡng giáo viên sử dụng sách giáo khoa môn Ngữ văn lớp 10 - Bộ sách Kết nối tri thức với cuộc sống*. NXB Giáo dục Việt Nam.
- Couzijn, M., & Rijlaarsdam, G. (2005). Learning to Read and Write Argumentative Text by Observation of Peer Learners. In: Rijlaarsdam, G., van den Bergh, H., Couzijn, M. (eds.), *Effective Learning and Teaching of Writing: A Handbook of Writing in Education*. Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-2739-0_17
- Crawford, A., Mathews, S. R., Makinster, J. G., & Saul, E. W. (2005). *Teaching and learning Strategies for the Thinking Classroom*. International Debate Education Association.
- Đỗ Thị Thu Hương (2021). Quan niệm về dạy viết trên thế giới và đề xuất phương pháp dạy viết trong nhà trường phổ thông ở Việt Nam. *Tạp chí Khoa học Giáo dục Việt Nam*, 45, 59-54.
- Graham, S., Bruch, J., Fitzgerald, J., Friedrich, L. D., Furgeson, J., Greene, K., Kim, J. S., Lyskawa, J., Olson, C. B., & Claire, S. W. (2016). *Teaching secondary students to write effectively*. Educator's Practice Guide. U.S. Department of Education.
- Lê Thị Ngọc Chi (2021). Một số định hướng dạy viết dựa trên tiến trình đáp ứng yêu cầu của chương trình Ngữ văn năm 2018. *Tạp chí Khoa học, Trường Đại học Sư phạm Thành phố Hồ Chí Minh*, 18(2), 195-205.
- Luu, T. T. (2001). Teaching Writing through Genre-based Approach. *Brazilian English Language Teaching Journal*, 2(1), 121-136.
- Mekki, C. (2012). *The student awareness of writing skill: The case study third year students at Biskra University*. Master Degree in Language Sciences, Mohamed Khieder University.
- Nguyễn Thành Thi, Nguyễn Thành Bảo Ngọc, Trần Lê Duy, Dương Thị Hồng Hiếu, Phạm Ngọc Lan, Tăng Thị Tuyết Mai, Nguyễn Thị Hồng Nam, Nguyễn Thị Ngọc Thuý, Trần Lê Hoa Tranh, Đinh Phan Cẩm Vân, Đoàn Thị Thu Vân (n.d.). *Tài liệu bồi dưỡng giáo viên môn Ngữ văn lớp 10* (Tài liệu lưu hành nội bộ). NXB Giáo dục Việt Nam.
- Phan Văn Tiến, Nguyễn Thị Hồng Hạnh (2015). *Giáo trình Lí luận văn học 2*. Trường Đại học Tây Đô.
- Raimes (1983). *Techniques in Teaching Writing*. Oxford University Press.
- Sahlberg, P. (2014). *The brainy questions on Finland's only high-stakes standardized test*. The Washington Post.
- Uddin, M. E. (2014). Teachers' Pedagogical Belief and its Reflection on the Practice in Teaching Writing in EFL Tertiary Context in Bangladesh. *European Journal of Educational Sciences*, 1(3), 58-80. <https://doi.org/10.19044/ejes.v1no3a5>